

Queer temporalitet: et forskningshistorisk rids

AF JOACHIM AAGAARD FRIIS

SLAGMARK #83

SIDER: 137-155

INDLEDNING

Hvordan føles det at være en anakronisme? [...] At tænke nonlinearitet op imod linearitet er svært nok, men at finde frem til kriteriet ved hvilket forskellige nonlineære temporaliteter meningsfuldt kan bringes sammen – at finde ud af hvordan temporal heterogenitet kan forstærkes analytisk – er eksponentielt sværere.¹

I foråret 2006 afholdt queer-teoretikerne Caroline Dinshaw, Lee Edelman, Elizabeth Freeman og Jack Halberstam m.fl., en roundtable-diskussion med formålet at undersøge den forstærkede interesse for temporalitet inden for queer-forskningen. Diskussionen blev et af fundamentene for det som senere er blevet kaldt en temporal vending i queer-studier.² Som ovennævnte citat af den amerikanske queer-teoretiker Carolyn Dinshaw udtrykker, var et af omdrejningspunkterne i diskussionen at undersøge, hvordan queer-teoriens interesse for flere nonlineære temporaliteter kunne gøres analytisk stærkere. Det er begrebet om *queer temporalitet* og dets fore-

1 Carolyn Dinshaw, Lee Edelman, Roderick A. Ferguson, Carla Freccero, Elizabeth Freeman, Jack Halberstam, Nguyen Tan Hoang, Annamarie Jagose og Christopher Nealon, "Theorizing Queer Temporalities," *A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 13, nr. 2-3, (2007): 186.

2 Se eks.: Carolyn Dinshaw, "Response Time: Linear, Nonlinear, Queer," *Studies in Gender & Sexuality*, 16, nr. 1, (Jan-Mar. 2015): 40-44. Deanna K. Kreisel, "Queering Time," *Victorian Studies*, 60, nr. 2 (2018): 236-242. Matthew Houdek, "Rhetoric and the Temporal Turn: Race, Gender, Temporalities," *Women's Studies in Communication*, 43, nr. 4 (2020): 369-383.

stilling om flere nonlinearære temporaliteter, som jeg her ønsker at undersøge. Jeg vil etablere en samtale mellem marxistisk kritik af kapitalistisk tid og queer-teoriens begreb om nonlinear temporalitet, og dermed ønsker jeg at tage den udfordring op, som Dinshaw beskriver; analytisk at forstærke temporal heterogenitet i et queer perspektiv. Dette indebærer spørgsmålet om, hvordan konstruktionen af brud i lineære narrativer relateret til køn, seksualitet og arbejde kan bidrage til at kritisere en kapitalistisk konstrueret tid, som jeg forstår i forlængelse af historikeren Moishe Postones begreb om kapitalistisk tid.³ Postones begreb om en abstrakt tid i kapitalismen, der er knyttet til konstant optimeret produktion, forbinder jeg med et samfundsmæssigt krav om social reproduktion, som bliver kritiseret i de udlægninger af queer temporalitet, jeg vil undersøge.

Artiklen er delt i to. I første del afklarer jeg begrebet queer, samt queer-begrebets relation til ideer om den temporale vending. Jeg sætter i den forbindelse queer-begrebet i en historisk kontekst, hvor aids-krisen i USA fra 1980'erne og frem er det primære bagtæppe. Jeg udlægger videre litteraten Judith Butlers performativitetsteori,⁴ hvormed jeg problematiserer tanken om 'den temporale vending' inden for queer-studier. Herefter redegør jeg kort for nogle centrale begreber i Postones begreb kapitalistisk tid og Walter Benjamins kritik af fremskridtstanken,⁵ som jeg vil bruge til at historisere og kontekstualisere udlægningerne af queer temporalitet. Anden del består af et rids over tre centrale temporalitetsopfattelser, som queer-teorien har afstedkommet siden dens opståen. I roundtable-diskussionen deltog litteraten Lee Edelman. Han udgav *No Future*⁶ i 2004, der bredt anses som det værk, der satte gang i interessen for queer temporalitet.⁷ I værket beskriver Edelman samfundets grundlæggende telos som en reproduktiv futurisme; forestillingen om en fremtid, hvis

3 Moishe Postone, *Time, labor and social domination* (Cambridge, Eng.: Cambridge University Press, 1993).

4 Judith Butler, *Gender Trouble: On the Subversion of Identity* (New York: Routledge, 1990).

5 Walter Benjamin, "Theses on the Philosophy of History," i *Illuminations*, red. Hannah Arendt (New York: Schocken, 1969 [1940]), 253-264.

6 Lee Edelman, *No Future: Queer Theory and the Death Drive* (Durham: Duke University Press, 2004 [1998]). Oprindeligt blev hovedargumenterne fra bogen fremlagt på en konference i 1998 og senere udgivet med samme titel i *Narrative*, 6 nr. 1 (jan. 1998): 18-30.

7 Kønsteoretiker Sam McBean skriver i en anmeldelse af fire værker om queer temporalitet, at Edelmanns værk er "en af de mest indflydelsesrige nyere bøger indenfor queer-teorien", Sam McBean, "Queer Temporalities," *Feminist Theory*, 14, nr. 1, (2013): 123-128: 123.

mål konstant opfyldes og genetableres gennem barnet, og som udelukker folk, der ikke kan eller ønsker at reproducere. En anden der deltog i diskussionen om temporalitet var Jack Halberstam,⁸ hvis hovedværk *In a Queer Time and Place*⁹ undersøger queer tid-rum praksisser. Værket er vigtigt, fordi det tager højde for sammenhængen mellem rum og tid i et queer perspektiv. José Muñoz, som i modsætning til Halberstam og Edelman ikke deltog i roundtable-diskussionen i 2006, udlagde nogle år senere sin version af en queer fremtidsutopi i *Cruising Utopias*.¹⁰ Muñoz stod dermed i direkte opposition til Edelmanns *No Future*, som han kritiserede for sin antisociale dimension. Ved at sammenligne de tre vil jeg for det første spore nogle centrale diskussioner fra 2000-tallet om, hvad queer temporalitet bør være. I lyset af begrebet om kapitalistisk tid vil jeg for det andet sætte queer temporalitet i en kritisk marxistisk kontekst. Her vil jeg komme ind på, hvordan Postone og Benjamin kan styrke forestillingerne om queer temporalitet som en kritik af kapitalistisk tid. Jeg konkluderer med nogle overvejelser over, hvordan de tre queer-teoretiske udlægninger af temporalitet kombinerer kønsseksualitet og kritik af lineær temporalitet, og hvad det siger om queer-teori i dag. Dette relaterer sig blandt andet til Dinshaws spørgsmål om, hvad det vil sige at være en anakronisme; interessen for det anakronistiske og det tilbageskuende mener jeg, har et kritisk potentiale, fordi det vender sig væk fra 'det nye' som modstandskategori; en kategori der synes at være tæt forbundet til modernitetens lineære fremskridtstanke.

QUEER-BEGREBETS HISTORIE

Ifølge OED betyder det engelske ord *queer* noget 'sært', 'excentrisk', eller 'mærkeligt', og ordet er blevet brugt nedsættende om homoseksuelle fra slutningen af det 19. århundrede og frem.¹¹ Termen blev imidlertid genvundet (*reclaimed*), som bevidst provokerende markør og slagord i minoritetsseksuelle protestbevægelser i 1960'er-

8 Dengang Judith Halberstam. Jeg referer konsekvent til Halberstam som Jack, da det er det, han hedder i dag.

9 Jack Halberstam, *In a Queer Time and Place: Transgender Bodies, Subcultural Lives* (New York: NYU Press, 2005).

10 Jose E. Muñoz, *Cruising Utopias: The Then and There of Queer Utopia* (New York: NYU Press, 2009), 11.

11 "queer, adj. 1" *OED Online*. Oxford University Press, sidst ændret 7. februar 2021, <https://www.oed.com/view/Entry/156236?rskey=rDXOET&result=2&isAdvanced=false>

nes USA.¹² I denne artikel begrænser jeg mig til queer-begrebets politiske historie i en amerikansk kontekst, selvom begrebet også har en europæisk historie, især fra midten af 1990'erne og frem. Som den britiske historiker og seksualitets sociolog Jeffrey Weeks påpeger, var queer-begrebet imidlertid hverken så politisk eller kulturelt ladet i Europa som i USA.¹³ Historiker og forsker i homoseksualitetsstudier John D'Emilio skriver, at de minoritetsseksuelle bevægelser i USA var en del af den nye venstrefløjs (The New Left) politiske projekt og nylæsning af Marx i slut-1960'erne.¹⁴ En grundlæggende tanke på den nye venstrefløj var, at marxistisk kapitalismekritik af sociale klasser ikke var tilstrækkeligt, og flere organisationer, som 'Free Speech Movement', kæmpede samtidig for homoseksuelle og andre minoritetsgruppers rettigheder.¹⁵ Argumentet var, at disse sager ikke kunne kategoriseres som klassekamp med henvisning til økonomisk udnyttelse. Dette indebar også en anden tidshorisont, hvor potentialet for at forbedre vilkårene for minoriteter var her og nu og ikke i den fremtid, revolutionen lovede. Op gennem 1970'erne og 1980'erne indgik queer-ordet i fællesskaber omkring disse bevægelser, der søgte efter et nyt sprog for at skabe solidaritet mellem seksuelle minoriteter, etniske minoriteter og arbejderklassen.¹⁶

Aids-krisens indtog i midt-1980'erne markerede for alvor queer som både et politisk og akademisk begreb. Ved udgangen af 1989 havde USA 100.000 rapporterede smittede, hvoraf størstedelen var homoseksuelle.¹⁷ Som sociolog og tidligere ACT

12 Se bl.a. Paul Goodman, "The politics of being queer", i *The Psychological Essays of Paul Goodman*, red. Taylor Stoehr (New York: Free Life Editions, 1977 [1969]), 216–225.

13 Jeffrey Weeks, *Making Sexual History* (Maiden: Polity, 2000).

14 John d'Emilio, *And the World Turned: Essays on Gay History, Politics and Culture* (Durham: Duke University Press, 2002), 85.

15 Elizabeth Armstrong og Suzanna Crage, "Movements and Memory: The Making of the Stonewall Myth," *American Sociological Review*, 71 nr. 5, (2006) 724–751, 736.

16 Det horisontale syn på kategorier som race, køn og klasse begrebsliggøres som *intersektionel feminisme* i 1989 af professor i jura Kimberlé Crenshaw. Sumi Cho, Leslie McCall. "Toward a Field of Intersectionality Studies: Theory, Applications, and Praxis," *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 38 nr. 4 (2013): 785–810.

17 "History of AIDS and overview," Avert, sidst ændret 7. Februar 2021. <https://www.avert.org/professionals/history-hiv-aids/overview>.

UP¹⁸-aktivist Deborah Gould hævder, var der behov for en ny type politisk handling og en anden retorik, end den homoseksuelle frihedsbevægelse havde brugt siden dens opståen med 1968-oprørene.¹⁹ Gould skriver at queer-begrebet var i stand til at give et følelsesmæssigt svar på aids-krisen ved at tilføje vrede til protestbevægelserne, baseret på en fælles utilfredshed med den daværende konservative amerikanske politik. Denne vrede er tydelig i de paroler, som blev brugt i queer-organisationer relateret til aids-protesterne op gennem 1980'erne og 1990'erne. For eksempel opstod udtrykket "not gay as in happy but queer as in fuck you",²⁰ der manifesterede et politisk alternativ til de mere assimilerende grupper af homoseksuelle, som i højere grad kæmpede for at opnå rettigheder svarende til heteroseksuelles. Behovet for at reagere på akutte samtidsproblemer relateret til aids overskyggede andre identitetsmæssige skel, og queer-begrebet fremstod i den henseende som en opfordring til kollektiv solidaritet gennem et brud med identitetskategorier som sådan. Det akutte aspekt af aids-krisen reflekterer også den præsentisme, som karakteriserer queer temporalitet, og som andel del af min artikel vil belyse.

Aids blev en katalysator for forstærket homofobi i USA, og det førte til at queer-begrebet også begyndte at blive brugt i en akademisk kontekst for at reagere på denne tendens med konceptuelle værktøjer.²¹ Den teoretiske baggrund for queer-teori var overvejende nye feministiske strømninger i 1980'erne, hvor poststrukturalisme formede akademisk forskning inden for køn og seksualitet i USA. Der er bred enighed om at Jacques Derrida og Jacques Lacan var de primære inspirationskilder for queer-teorien, snarere end eksempelvis Michel Foucault.²² Men som blandt andre Lynne Huffer har vist, påvirkede Foucault også queer-teorien betydeligt, særligt gennem forståelsen af seksualitet som diskursivt og historisk betinget.²³ Fremtræ-

18 ACT UP er et akronym af 'AIDS Coalition to Unleash Power,' amerikansk AIDS-protestorganisation oprettet i 1987.

19 Deborah Gould, *Moving Politics: Emotions and ACT UP's Fight against AIDS* (Chicago: University of Chicago Press, 2009), 256.

20 Udtrykkets direkte ophav er ikke kendt. Yv E. Nay, "'Happy as in Queer' – The Affective paradoxes of Queer Families," *Sociologist*, 65 (2015): 35-53.

21 Paula A. Treichler, "AIDS, Homophobia, and Biomedical Discourse: An Epidemic of Signification," *October*, 43 (1987): 263-305.

22 D'Emilio, *And the World Turned*. Weeks, *Making Sexual History*.

23 Her forstås diskurs som mulighedsbetingelserne for, at et givent udsagn er meningsfyldt på et givent historisk tidspunkt. Lynne Huffer. *Mad for Foucault* (New York: Columbia University Press, 2009).

dende repræsentanter for den akademiske queer-teori i 1980'erne var litteraterne Judith Butler, Eve Kosofsky Sedgwick og Lee Edelman, som på trods af interne forskelle alle havde et feministisk fokus på dekonstruktion og en interesse i at teoretisere seksuel forskel uden for en kønsbinær ramme.

Fokusset på forskel var også grundlæggende da bevidsthedshistoriker Teresa de Lauretis i 1991 skrev forordet til *Differences*, et tidsskrift for feministiske kulturstudier. Med titlen "Queer Theory: Lesbian and Gay sexualities" var hun en af de første til at introducere queer-begrebet i en akademisk kontekst og plæderede for brugen af queer som et alternativ til homoseksuel og lesbisk ('gay' og 'lesbian' på engelsk). Hun mente at sidstnævnte kategorier var blevet for rigide, hvilket skabte fasttømrede forståelser af homoseksuelle identitetsfællesskaber: "Queer lægger en dobbelt vægt – på det konceptuelle og spekulative arbejde involveret i diskursproduktion og på det nødvendige kritiske arbejde med at dekonstruere vores egne diskurser og deres konstruerede tavsheder."²⁴ For de Lauretis handlede repræsentation om at synliggøre forskelle, også internt i homoseksuelle fællesskaber; det handlede om at søge efter nye måder at udtrykke specifikke stemmer og oplevelser på, uden at forene dem. Det queer-teoretiske fokus på forskel er også centralt i et temporalt perspektiv, fordi det er dette dekonstruktive element af forskydning, som gør queer brugbart i kritikken af en lineær tidsforståelse.

QUEER TEMPORALITET OG KAPITALISTISK TID

Ved temporalitet forstår jeg *tidslighed* som en abstraktion over tid og de normative og politiske antagelser og begrænsninger, der er indlejret i forestillingen om fortid, nutid og fremtid²⁵. Det er produktivt at tale om queer-teori i et temporalt perspektiv af flere årsager. Som queer-teoretiker Elizabeth Freeman skriver, undersøger queer-teorien sprækker i strukturer og systemer, "lægger vægt på huller og tab, der er både strukturelle og kropslige".²⁶ Dette fokus på huller og brud skaber en mulighed

24 Teresa de Lauretis, "Introduction. Queer Theory: Lesbian and Gay Sexualities," *Differences*, 3, no. 2, (1991): iv.

25 Denne definition bruger jeg med inspiration fra Michael Nebeling Petersen, se Michael Nebeling Petersen, "To Belong to the Living - om queer slægtskab og reproduktiv futurisme," *Kvinder, Køn & Forskning*, 1, (2013): 22.

26 Elizabeth Freeman, *Queer Temporalities, Queer Histories* (Durham: Duke University Press, 2010), 11.

for at kritisere forestillingen om lineær temporalitet, der, ligesom konstruktionen af køn, kan virke voldeligt på dem, som føler sig ude af takt med den. Ideen med at bruge et begreb som queer temporalitet er altså, at den markerer et brud med en sømløs, lineær og fremadrettet forståelse af tid og belyser, hvordan det opleves at være ude af takt eller skævvredet i forhold til denne tidsforståelse. Som jeg vil vise, hænger dette blandt andet sammen med reproduktionens centrale rolle i forhold til, hvordan fortid, nutid og fremtid forstås, opleves og fremstilles i et samfund. Queer temporalitet handler således ikke blot om en kritik af den etablerede tid, men også om en aktiv forstyrrelse af den. Freeman nævner, at en queer kritik i et temporalt perspektiv er rettet mod momenter af tidslige brud såsom asynkroni, anakronisme, kompression, forsinkelse, ellipse, flashback, pause, prolepse, gentagelse²⁷ og flere andre måder at bryde det, Benjamin kaldte 'homogen og tom tid'.²⁸

Der kan altså med fordel knyttes en forbindelse til den marxistiske forståelse af kapitalistisk tid, som jeg her vil udlægge med afsæt i Postone, som tog del i den genlæsning af Marx og maxismen, der var karakteristisk for den nye venstrefløj²⁹. Med inspiration fra det Benjamin kaldte homogen og tom tid, og hans kritik af en moderne og fremadrettede tidsforståelse, udviklede Postone begreberne abstrakt og konkret tid. Konkret tid er en afhængig variabel erfaret gennem begivenheder som solopgange, solnedgange og afgrødesæsoner, men også menneskeligt skabte begivenheder. Abstrakt tid er derimod en uafhængig variabel, hvor begivenheder måles i form af kvantificeret tid, hjulpet på vej af det mekaniske ur, som kan opdele al tid i målelige intervaller. Selve urets mekanik er ikke skabt af kapitalismen, men den bruges i kapitalismen til at skabe en "ensartet, kontinuerlig, homogen, 'tom' tid",³⁰ skriver Postone, referende Benjamin. I Postones historiske analyse bliver abstrakt tid først konstrueret i slutningen af den europæiske middelalder med

27 Freeman, *Queer Temporalities*, 11. Disse termer refererer specifikt til den litteraturvidenskabelige narratologiske metode, som i denne sammenhæng kan bruges dekonstruktivt til at analysere tidslige kulturfænomener fra et queer-perspektiv.

28 Benjamin, Walter. "Om historiebegrebet." *Kulturkritiske essays*. 159-171. København: Gyldendal, 1998, 167.

29 Se også Dinshaw et. al., "Theorizing Queer Temporalities", om relationen mellem queer temporalitet og marxismen.

30 Postone, *Time, Labor and Social Domination*, 202.

fremkomsten af en varebestemt form for sociale relationer.³¹ Han belyser således, hvordan den abstrakte tid i kapitalismen kombineres med en bestemt historisk tid knyttet til voksende produktivitet og fremskridt, hvilket er det han kalder for kapitalistisk tid.³² Dette er direkte knyttet til social reproduktion, altså familiens formål om at reproducere sig selv, samt de temporale normer, som knytter sig til dette formål. Interessen for temporalitet i queer-forskningen kritiserer denne reproduktive temporalitet, som vi skal se. Vigtigt for queer-teorien hævder Postone desuden, at kapitalen er en abstrakt dominansstruktur, og at det ikke er klasseinddelingen som sådan, men menneskets forhold til arbejdet, der er undertrykkende.³³ Heri ligger en kritik af en forståelse af klassetermen som den eneste potentielle marxistiske modstandskategori; forestillingen om, at *kapitalen selv*, frem for proletariatet, er subjekt-objekt for 'Historien' kan derfor være frugtbar i arbejdet med at forstærke rollen, kønsseksuelle minoriteter spiller i kritikken af kapitalistisk tid.

Selvom queer-teoretikere i de senere år har talt om en decideret temporal vending i queer teori, finder jeg allerede i Butlers *Gender Trouble* et centralt temporalt aspekt ved hendes performativetsbegreb. Performativetsbegrebet er grundlæggende for Butlers dekonstruktion af forestillingen om kønnet ("sex and gender"),³⁴ ligesom det er grundlæggende for queer-teori. Butler hævder at kønnet ikke er et spørgsmål om en forudgående kønsessens om manden og kvinden, som kan afsløres i kønsorganerne. Kønnet er tværtimod performativt. Det vil sige, at kønnet, fremfor at bestå som en fast kødelig struktur med et tilhørende sæt handlinger, slet og ret består af handlinger. Et sæt af handlinger, der ikke blot kommunikerer, men også udfører og konstruerer det, de foregiver blot at kommunikere eller bekræfte. Butler skriver, at denne kommunikation af kønsspecifikke handlinger foregår gennem en kontinuerlig "gentagelse af de normer, gennem hvilke man er konstitueret",³⁵ som i og for sig flytter "opfattelsen af køn væk fra dets forankring i en håndfast identitetsmodel til en, der kræver en opfattelse af køn som *konstitueret social temporalitet*."³⁶ Kønnet

31 Postone, 202.

32 Postone, 294.

33 Postone, 321.

34 Butler, *Gender trouble*, 1.

35 Butler, 121.

36 Butler, 179, min fremhævning.

udgøres af en gentagende struktur, som kan genkendes i og af en social kontekst på et givent historisk tidspunkt. Med andre ord eksisterer gentagelsen altid i et specifikt tidsrum.

For at opsummere undersøger et queer-teoretisk perspektiv sprækker i strukturer og systemer, som udgår fra erfaringer af kønsseksuel dissens, men som ikke kan begrænses til denne erfaring. Ved at udvide forståelsen af queer temporalitet til den iboende queerkarakter i menneskets tidsopfattelse som sådan, den måde hvorpå levet tid kan forekomme skævvredet i forhold til en homogen, tom tid, giver arbejdet med queer temporalitet mulighed for at forbinde det temporale og det kønsseksuelle med en bredere kapitalismekritik. Ligesom det nye venstres projekt indebar en kritik af lineære revolutionære narrativer, og fokuserede på aktuelle problematikker omkring, hvad der kunne gøres her og nu for udsatte minoritetsgrupper, er interessen for temporalitet inden for queer-teorien forbundet til en kritik af lineære narrativer omkring social reproduktion, der gør fremtiden til en værdiladet og politisk kategori.

I lyset af min gennemgang af queer-begrebets historie, queer-teoriens relation til forestillingen om temporalitet, og marxistiske perspektiver hos Benjamin og Postone, vil jeg nu se på tre konkrete tekster, som behandler begrebet queer temporalitet. De kritiserer på hver sin måde tanken om en lineær temporalitet knyttet til det, Postone kaldte kapitalistisk tid. Af queer-teoretikere som undersøger temporalitet, ønsker jeg at fremhæve Lee Edelman, Jack Halberstam og José Esteban Muñoz, som alle tre i høj grad har påvirket feltet. De har udviklet forskelligartede opfattelser af queer temporalitet, som har dannet grundlaget for teoretiske forgreninger om queer tid og rum. En ny forståelse af temporale forskydninger i allerede etablerede samfundsformer – kønnede såvel som økonomiske – er det som knytter queer-teorien og det nye venstres forestillinger om forandring sammen. Med Postones begreb om kapitalistisk tid er det muligt at forstå social og økonomisk reproduktion som to sider af kapitalismen, og derfor styrker det læsningerne af queer temporalitet at bruge dette begreb.

INGEN FREMTID: LEE EDELMAN

Lee Edelman argumenterer i *No Future* for, at det overordnede sociale og politiske fælleskab på tværs af kulturelle skel er centreret om barnet som motiv og teleologi.

Hans begreb om reproduktiv futurisme står, ifølge ham, som det ultimative mål for den traditionelle familie og for samfundet som helhed. Det er en fantasi, der konstant opfyldes og genindsættes; barnet vil altid vokse op og blive givet den samme fremtidshorisont som sine forældre, et nyt barn. Queer-personer er, på grund af deres manglende evne til, eller ønske om, at reproducere, associeret med dødsdriften; en drift mod selvudslettelse, som Edelman forbinder med reproduktionsløs sex, fordi det modsætter sig det liv, barnet repræsenterer. Kun ved at afvise en reproduktiv futurisme – ja, ved helt at afvise futurisme som begreb og fantasi – har queer-fællesskaber mulighed for at eksistere uden for de etablerede rammer, der dikterer standarder for sociale og politiske livsformer.

Når man husker på queer-teoriens og queer-bevægelsernes mellemværende med marxismen, kan det synes mærkværdigt, at historien ikke fylder mere i Edelmanns idé om queer temporalitet. Det er blandt andet, fordi Edelmanns kritik af reproduktiv futurisme er et opgør med en lineær historieforståelse, som fokuserer på slægtsled og på hinanden følgende epoker. Her er det vigtigt at være kritisk over for Edelmanns opgør, som Dinshaw skriver: “Lees kritik opstiller ‘historie’ som en stråmand i en form, som ingen af os egentlig bruger [...] der er en tendens – i det mindste blandt os litteraturforskere – til at fortsætte med at kritisere ‘historie’ [...] som om dette arbejde aldrig var blevet gjort”.³⁷

Det, Dinshaw sigter til, er, at historikere gennem det 20. århundrede allerede har dekonstrueret fortællingen om den lineære, kronologiske tid, som den eneste levedygtige tidsforståelse. Det er derfor i højere grad Edelmanns beskrivelse af, hvordan queer temporalitet kan forstås i modsætning til en reproduktiv temporalitet, der er interessant. Det, at Edelman skriver i kølvandet på aids-krisen, er en vigtig information for at forstå den indignation, som hans begreb om reproduktiv futurisme påvirkes af. Ifølge Edelman har fortiden ikke bragt noget godt med sig for seksuelle minoriteter, og hvorfor skulle fremtiden så gøre det? Som han skriver: “Vi ønsker ikke en ny politik, et bedre samfund, en lysere fremtid, siden alle disse fantasier reproducerer fortiden, gennem en forskydning i form af fremtiden [...] Vi har set fremtiden og den er lige så dødelig som fortiden”.³⁸

37 Dinshaw et. al., “Theorizing Queer Temporalities,” 186.

38 Lee, *No Future*, 29.

Edelman skriver på en vrede over den træghed, som kendetegnede udviklingen af behandlingsformer for de døende aids-patienter i 1990'erne. Queer-bevægelser kritiserede, at staten ikke satte flere midler af til forskning og udvikling af medicin på området – og spurgte, om sagen havde været en anden, dersom heteroseksuelle havde været de primære ofre.³⁹ Edelman synes at sigte til, at samfundets reproduktive fremtidsforståelse ikke tilskrev de homoseksuelle nok værdi til at bruge de nødvendige ressourcer for hurtigt at udvikle og distribuere medicin til de virusramte. Samfundet skulle ikke bruge de homoseksuelle mennesker til at reproducere samfundet, og derfor blev de ikke prioriteret. Ved at bruge Benjamin til at kontekstualisere Edelmands indignation, ser jeg en relation mellem arbejderklassens subjektposition og queer-bevægelsens. Benjamin skriver:

[Socialdemokratiet] stillede sig tilfreds med at tildele arbejderklassen rollen som de kommende generationers forløser. Dermed gennemskar det senen på den bedste kraft. I denne skole glemte klassen i lige så høj grad hadet som offerviljen. For begge næres af billedet af de knægtede forfædre, ikke af idealet om de befriede efterkommere.⁴⁰

Denne passage tyder på, at Edelmands kritik af reproduktiv futurisme kan relateres til en mere generel marxistisk kritik, som ikke begrænser sig til kønsseksuelle kategorier. I lyset af Benjamin deler queer-fællesskaber og arbejderklassen visse lighedstræk i Edelmands diskurs; der er en fælles erfaring af den reproduktive futurismes undertrykkende krav på færde. Benjamin skriver imidlertid, at arbejderklassen ikke blot bør afvise fremtiden, men at den også i højere grad er nær af dens forfædres lidelser end af fremtidens illusion om frigjorthed. Et sådant aspekt af det tilbageskuende synes at mangle hos Edelman; fremtiden skal negeres, men der er heller ikke nogen fortælling at vende tilbage til. Der er potentialer i at (op)finde en historie for queer-fællesskaber, hvis queer-teorien skal kunne kritisere kapitalistisk tid på en anden måde end den komplette negation af både fortid og fremtid, som synes at være Edelmands paradoksale svar på afvisningen af reproduktiv futurisme.

39 Gould, *Moving Politics*, 118.

40 Benjamin, Walter. "Om historiebegrebet," 167.

QUEER TID-RUM: JACK HALBERSTAM

Jack Halberstams værk *In a Queer Time and Place* tager Edelmans forbindelse mellem queer temporalitet og negation op til kritisk overvejelse. Edelmans anti-sociale holdning kritiseres, altså forestillingen om at queer fællesskaber bør negere enhver rekonfiguration af kategorier som samfund, politik og fremtid. Halberstam spørger, hvordan en queer historiefilosofi uden nogen form for nytænkning af disse kategorier kan fungere som andet end et selvannihilerende projekt.⁴¹ Han mener, at en queer temporalitet godt kan udfordre en 'bourgeois' temporalitet uden at give afkald på politiske og samfundsskabende fællesskaber. For at skabe et alternativ til en negativ queer-forståelse, skriver Halberstam, at queer temporalitet bør tænkes sammen med rum, og forstås som queer tid-rum:

'Queer tid' er en term for de specifikke temporalitetsmodeller som fremkommer inden for postmodernismen, når man forlader de temporale rammer for bourgeois reproduktion og familie, lang levetid ['longevity'], risici/sikkerhed, og arv. 'Queer rum' referer til de rumskabende praksisser inden for postmodernismen, hvori queer-personer engagerer og beskriver nye forståelser for rum, muliggjort ved queer modstandskulturer.⁴²

Halberstam foreslår queer tid-rum som et alternativ til en temporalitet, der er baseret på traditionelle familiestrukturers normer, det vil sige forventningen om ægteskab, børn og de økonomiske og hverdagslige implikationer dette medfører. Halberstam indrømmer, at der er en teoretisk inkonsistens i at hævde, at alle heteroseksuelle ønsker at strukturere deres liv ifølge de samme faste temporale strukturer, og derfor bruger han også 'bourgeois' som mærkat for normer omkring reproduktion i stedet. Det er dog en meget bred gruppe, Halberstam tegner op, når han skriver om queer tid-rum som konstitueret af ikke-bourgeois praksisser i queer modstandskulturer. De konkrete analyser Halberstam laver i værket, omhandler blandt andet drag king- og queen-performances, punk-koncerter, samtidskunst-praksisser, samt misbruges og transkønnedes fællesskaber. Han mener disse gruppers økonomiske situation, den måde de organiserer sig på med en højere grad af fokus

41 Halberstam, *In a Queer Time and Place*, 3.

42 Halberstam, 6.

på nuet og måden de skaber alternative familiestrukturer på, agerer en modstand til lineære, fremtidsrettede og økonomisk akkumulative forestillinger indlejret i 'bourgeois reproduktion'.

Når Halberstam tegner en så bred queer modstandskultur op i sit værk, bliver det vanskeligt at se, hvordan queer-begrebet bidrager med noget, som rent teoretisk adskiller sig fra forståelsen af modstand i forskningen af subkulturer fra 1970'erne og frem.⁴³ Derfor er det i højere grad i kraft af Halberstams faktiske analyser af queer modstandskulturer, at værket er vigtigt for queer temporalitetsstudier. Gennem analyserne bekræfter Halberstam det argument, som jeg via Postone udlægger: nemlig at queer-kategorier har væsentlige modstandspotentialer i kritikken af kapitalistisk tid på linje med klassekategorien. Det kommer særligt frem, når Halberstam med sit begreb om queer tid-rum nuancerer geograf David Harveys udlægning af tid og rum:

David Harvey har aktivt ekskluderet seksualitet som en kategori for analyse [...] Denne grundlæggende udelukkelse, der kategoriserer seksualiteten sammen med kroppen / det lokale / personlige og tager klasse / det globale / det politiske som sin referenceramme, har gjort det vanskeligt at introducere spørgsmål om seksualitet og rum i samtaler om globalisering og transnational kapitalisme.⁴⁴

Ifølge Halberstam, forstår Harvey tid og rum som organiseret af en kapitalistisk lineær og progressiv logik, der samtidig naturaliserer denne tid-rum-erfaring, hvilket resulterer i at han overser seksualitetens rolle i denne naturaliseringsproces. Halberstam viser, at seksualitet og køn er kategorier, som i lige så høj grad naturaliseres af kapitalismen, og at kritikken af denne naturaliseringsproces med fordel kan udgå fra analyser af de queer liv, som afviger fra en reproduktiv familieologik. I lyset af Postones rammeverk kan Halberstams analyser af queer tid-rum forstås som forsøg på at fange ikke-lineære elementer af 'konkret tid'; begivenheder som konstituerer en temporalitet, der ikke indebærer produktionsniveauer i kapitalismen, og derfor ikke indgår i en dynamik mellem abstrakt og historisk tid. I den forstand,

43 Se bl.a. Dick Hebdige, *Subculture: The Meaning of Style* (London & New York: Routledge, 1979).

44 Halberstam, *In a Queer Time and Place*, 5-13. Halberstam går særligt i rette med David Harvey, *The Condition of Postmodernity* (Oxford: Blackwell, 1990).

synes Halberstam at sige, er det netop inden for seksualitetens og kroppens domæne muligt at skabe konkrete tidserfaringer, som udfordrer en lineær, progressiv og akkumulativ temporalitet.

QUEER UTOPI: JOSÉ ESTEBAN MUÑOZ

Vi er endnu ikke queer. Vi vil måske aldrig røre queerhed, men vi kan føle det som den varme illumination af en horisont gennemsyret af potentialitet. Vi har aldrig været queer, men alligevel eksisterer queerhed for os som en identitet, der kan destilleres fra fortiden og bruges til at forestille en fremtid.⁴⁵

Edelman og Halberstam har det til fælles, at de nægter at bruge fremtiden som en queer kategori, fordi de begge mener, at fremtid altid allerede er gennemsyret af en reproduktiv logik, som i deres øjne er uforlignelig med *queerhed*. Ved at stå i direkte opposition til dette standpunkt argumenterer Jose Muñoz i *Cruising Utopias* for, at queerhed først og fremmest handler om “fremtidighed og håb”.⁴⁶ Det gør han ved at forestille sig en futurisme, der ikke er reproduktiv, men placeret i en queer kontekst omkring håb. Hos Muñoz er det sociale ikke et felt, som er tabt til tanken om bourgeois reproduktion; det har tværtimod potentialet til at skabe alternative fremtidsforestillinger gennem fællesskaber og æstetiske praksisser, særligt performances, der har relation til drag-genren, og som undersøger identiteter knyttet til køns- og arbejdsnormer.⁴⁷ Dermed betegner Muñoz det sociale som performativt i Butlers forståelse af begrebet; en konstant gentagende proces, der er åben for forandring gennem gentagelser med forskel.⁴⁸ Muñoz interesserer sig, ligesom Halberstam, for queer praksisser, der skaber rum-tid, men i modsætning til Halberstam mener han, at det er muligt at bruge kategorierne fremtid og håb produktivt, og det gør han ved at konstruere et queer utopi-begreb med inspiration fra filosofen Ernst Bloch.

45 Muñoz, *Cruising Utopias*, 11.

46 Muñoz, 4.

47 Muñoz, 96.

48 Muñoz, 1.

I Blochs hovedværk *Das Prinzip Hoffnung* undersøger han, hvordan håb for fremtiden er indlejret i alle menneskers hverdagslige gøremål.⁴⁹ Muñoz påpeger, hvordan Blochs utopi indgår i en dialektisk dynamik mellem nutid og fremtid; nutiden er et produkt af den aldrig afsluttede proces for at nå utopien, og utopien er et altid ufærdigt produkt af forestillinger i nutiden. Med Bloch vender Muñoz den traditionelle forståelse af utopi som et telos, en allerede eksisterende idealtilstand,⁵⁰ på hovedet, fordi hans queer-utopi er karakteriseret af en vedvarende ubestemmelighed. Hvor Edelman så fremtiden som en konstant gentagelse af barnets motiv, forstår Muñoz fremtiden som en utopisk tilstand af potentialitet, der kan påvirke nutiden. Han skriver, at queer-begrebet tilføjer en affektiv og kropslig erfaring til utopien, som er forankret i ekstasen. Ekstasen er en 'ståen udenfor sig selv' i fælleskabet med andre, som "river op i den lineære temporalitet" og får os til "at skille os ud af tiden sammen, modstå den dræbende temporalitet, der ikke er vores, der er mættet med vold både kropsligt og følelsesmæssigt".⁵¹ Ifølge Muñoz er den fremtidsrettede ubestemmelighed, indlejret i den nutidige ekstase, nødvendig for at skabe håb i queer-fællesskaber; uden den ville afvisningen af reproduktiv futurisme ende i en Edelmannsk anti-socialitet. I Postones rammeverk kan Muñoz' ekstase også forstås som en begivenhed, der strukturerer tiden som en afhængig variabel af de følelser, den producerer, fordi den abstrakte tids mekaniske og tomme tid må vige for den ekstatiske erfaring. Dermed er det et eksempel på en konkret tid, som ikke kan indgå i den kapitalistiske tids dynamik. På grund af ekstasens præsentiske mulighedsrum har Muñoz heller ikke et egentligt perspektiv på fortiden i sin udlægning af queer temporalitet. Men i modsætning til Edelman opløser han med sit utopi-begreb den binære opdeling mellem nutid og fremtid, hvilket underminerer den voldsomme magt, reproduktiv futurisme synes at have hos Edelman.

49 Ernst Bloch, *The Principle of Hope* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1986 [1938-1947]).

50 En utopi-forståelse som går tilbage til Thomas Moores *Utopia*, der beskriver idealstaten. Thomas Moore, *Utopia* (København: Gyldendal, 2017 [1516]).

51 Muñoz, *Cruising Utopias*, 187.

KONKLUSION

Fra et queer perspektiv er en akkumulativ og lineær temporalitet en voldelig struktur, der, ligesom kønnets konstruktion, indsætter rigide skel mellem det værdiskabende og det overflødige i et samfund. Mit ønske med at sætte de tre queer temporalitetsforståelser i en marxistisk kontekst har været at vise, at de erfaringer, som queer-teorien tilbyder, også kan bruges til at problematisere det forhold, mennesket, uanset køn og seksualitet, har til den kapitalistiske tids logik. Queer-begrebets opståen i politiske protestbevægelser fra 1960'erne og frem vidner om slægtskabet til det nye venstre, og i et temporalt perspektiv har begge bevægelser vist et præsens-tisk fokus på det, der kan gøres for minoriteter her og nu. Aids-krisen var et konkret eksempel, der krævede handling, og samtidig var det et udtryk for den reproduktive futurismes prioriteringer og fordomme, som krævede en queer kritik af akkumulative forestillinger knyttet til social reproduktion.

Hvis man ikke kan tale om en egentlig temporal vending, er det kun fordi temporalitet er endnu vigtigere i queer-teorien; som Butler understreger, er omstyrtnin-gen af faste kønsidentiteter afhængig af en temporal proces, som over længere tidsforløb kan gentage identitetsmæssige markører med en vis forskydning. Ændringer i vores opfattelse af kønsidentitet kan ikke ske over natten, men er en proces over tid, som gradvist introducerer forskydninger i måder at agere på. Reproduktion er nøgleordet, som binder queer temporalitet til en kritik af kapitalistisk tid. Postone minder os om, at værdi er knyttet til tidsenheder, og at de i lige så høj grad er indlejret i kønsseksualitetens private domæne som i arbejdets. Derfor er en queer forstyrrelse i en lineær og akkumulativ temporalitet også vigtig for at kritisere kapitalistisk tid. Der er imidlertid uenighed om, hvordan queer temporalitet bør forstås; de tre udlægninger af Edelman, Halberstam og Muñoz ligger i et spektrum, der går fra anti-socialt til utopisk. Hos Edelman er negation og præsentisme den eneste mulighed for ikke-reproducerende queer-personer, fordi de andre tidskategorier altid allerede er indlejret i en reproduktiv logik. Det medfører det anti-sociale standpunkt, som Halberstam og Muñoz kritiserer hos Edelman. Halberstams svar på en vej ud af det anti-sociale er et perspektiv, som har øje for den måde, queer modstandskulturer skaber erfaringer af tid og rum uden for en bourgeois logik om opsparing og fremtidsplanlægning. Hos Muñoz er det queer-utopien, som kan redde queer-

fællesskaber fra anti-socialiteten i at afvise reproduktiv futurisme og det trygge livsnarrativ, som er planlagt inden for børnefamiliens tidsramme.

Historien er næsten ikke-eksisterende hos de tre teoretikere, men hvis queer-teorien om ikke-lineære temporaliteter skal forstærkes i et kapitalismekritisk perspektiv, må denne historie (om)skrives. Måske er Butlers formulering om, at omstyrtelsen af identitet foregår gennem gentagelse med forskel i for høj grad blevet forstået som gentagelse med en *ny* forskel? Det store fokus på nutid og fremtid hos de teoretikere, som jeg har diskuteret, kunne tyde på det. En queer temporalitetsforståelse som tager det anakronistiske og tilbageskuende perspektiv, som dekonstruerer og rekonstruerer en dødelig queer lidelseshistorie, kan måske undgå den anti-sociale tendens uden at give afkald på afvisningen af reproduktion. Med Benjamins ord er der behov for en stærkere relation til den slavegjorte arv end til de frigjorte efterkommere.

BIBLIOGRAFI

- Armstrong, Elizabeth, Suzanna Crage. "Movements and Memory: The Making of the Stonewall Myth." *American Sociological Review*, 71 nr. 5, (2006): 724-751. <https://doi.org/10.1177/000312240607100502>
- Avert. "History of AIDS and overview." sidst ændret 7. februar 2021. <https://www.avert.org/professionals/history-hiv-aids/overview>
- Benjamin, Walter. "Om historiebegrebet". *Kulturkritiske essays*. 159-171. København: Gyldendal, 1998.
- Bloch, Ernst. *The Principle of Hope*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1986 [1938-1947].
- Butler, Judith. *Gender Trouble: On the Subversion of Identity*. New York: Routledge, 1990.
- Crenshaw, Kimberlé, Sumi Cho, Leslie McCall. "Toward a Field of Intersectionality Studies: Theory, Applications, and Praxis." *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 38, nr. 4 (2013): 785–810. <https://doi.org/10.1086/669608>
- D'Emilio, John. *The World Turned: Essays on Gay History, Politics and Culture*. Durham: Duke University Press, 2002. <https://doi.org/10.1215/9780822383925>
- de Lauretis, Teresa. "Introduction. Queer Theory: Lesbian and Gay Sexualities". *Differences* 3, no. 2, 1991: iii-xviii.
- Dinshaw, Carolyn, Lee Edelman, Roderick A. Ferguson, Carla Freccero, Elizabeth Freeman, Jack Halberstam, Nguyen Tan Hoang, Annamarie Jagose, Christopher Nealon "Theorizing Queer

- Temporalities." *A Journal of Lesbian and Gay Studies* 13, nr. 2-3 (2007): 177–195. <https://doi.org/10.1215/10642684-2006-030>
- Dinshaw, Carolyn. "Response Time: Linear, Nonlinear, Queer." *Studies in Gender & Sexuality* 16, nr. 1, (Jan-Mar 2015), 40-44. <https://doi.org/10.1080/15240657.2015.1005494>
- Edelman, Lee. "No Future: Queer Theory and the Death Drive." *Narrative* 6, nr. 1, Jan. 1998: 18-30.
- . *No Future: Queer Theory and the Death Drive*. Durham: Duke University Press, 2004.
- . "The Yale school". *ESC*, 41, nr. 4 (2015), 5. <https://doi.org/10.1353/esc.2015.0054>
- Freeman, Elizabeth. *Queer Temporalities, Queer Histories*. Durham: Duke University Press, 2010. <https://doi.org/10.1215/10642684-7275544>
- . "The Queer Temporalities of Queer Temporalities." *A Journal of Lesbian and Gay Studies* 25, nr. 1 (2019): 91-95.
- Goodman, Paul, "The politics of being queer". I *The Psychological Essays of Paul Goodman*, redigert af Taylor Stoehr. New York: Free Life Editions, 1977 [1969]: 216-225.
- Gould, Deborah. *Moving Politics: Emotions and ACT UP's Fight against AIDS*. Chicago: University of Chicago Press, 2009. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226305318.001.0001>
- Halberstam, Jack. *In a Queer Time and Place: Transgender Bodies, Subcultural Lives*. New York: NYU Press, 2005.
- Harvey, David. *The Condition of Postmodernity*. Oxford: Blackwell, 1990.
- Hebdige, Dick. *Subculture: The Meaning of Style*. New York: Routledge, 1979.
- Houdek, Matthew. "Rhetoric and the Temporal Turn: Race, Gender, Temporalities." *Women's Studies in Communication* 43, nr. 4 (2020): 369-383. <https://doi.org/10.1080/07491409.2020.1824501>
- Huffer, Lynne. *Mad for Foucault*. New York: Columbia University Press, 2009.
- Kołakowski, Leszek. *Main Currents of Marxism: Volume III, The Breakdown*. Oxford: Oxford University Press, 1981.
- Kreisel, Deanna K. "Queering Time." *Victorian Studies* 60, nr. 2 (2018): 236-242. <https://doi.org/10.2979/victorianstudies.60.2.09>
- McBean, Sam. "Queer Temporalities." *Feminist Theory* 14, nr. 1 (2013): 123-128. <https://doi.org/10.1177/1464700112468575>
- Muñoz, José E. *Cruising Utopias: The Then and There of Queer Utopia*. New York: NYU Press, 2009.
- Nay, Yv E. "Happy as in Queer' – The Affective paradoxes of Queer Families." *Sociologus* 65 (2015): 35-53.

- Petersen, Michael N. "To Belong to the Living - om queer slægtskab og reproduktiv futurisme." *Kvinder. Køn & Forskning*, 1 (2013): 10-24. <https://doi.org/10.7146/kkf.v0i1.28159>
- Postone, Moishe. *Time, labor and social domination*. Cambridge, Eng.: Cambridge University Press, 1993.
- Thomas Moore. *Utopia*. København: Gyldendal, 2017 [1516].
- Treichler, Paula A. "AIDS, Homophobia, and Biomedical Discourse: An Epidemic of Signification." *October* 43, (1987): 263-305. <https://doi.org/10.1002/phbl.19870430725>
- Weeks, Jeffrey. *Making Sexual History*. Maiden: Polity, 2000.